

El dia 10 de juny una colla vam pujar al Cementiri de Montjuïc de Barcelona (Catalunya, Europa, Occident) i, després de passar pels monuments sepulcrales dels tres últims presidents de Catalunya, Prat de la Riba, Macià, Companys, vam fer cap a la tomba del poeta Jacint Verdaguer, on vaig fer lectura d'aquestes ratlles que m'havien demanat els organitzadors.

Ricard Torrents

A MONTJUÏC
DAVANT LA TOMBA D'EN VERDAGUER

10 de juny de 2012

1

1.

Adreçar-me a vosaltres, avui i aquí, m'infon tant de respecte, que em pregunto si no ens valdria més a tots plegats, a mi sobretot, callar, cobrir de silenci meditatiu el nostre homenatge al poeta i, si de cas, deixar-lo parlar a ell, escoltant els seus versos immortals dits per Lluís Soler. No seria la primera vegada que visitants d'aquesta tomba han emmudit.

Primer callà la multitud que el 13 de juny de 1902 assistia a l'enterrament del poeta. Una multitud de ciutadans mai abans no vista a Barcelona segons testimonis i cronistes, que representava el poble català, mut d'admiració i simpatia pel gran autor dels versos màgics de *L'Emigrant*, *el Virolai*, *La mort de l'escolà*, *El noi de la mare*, capaços de fer sentir els catalans més ells mateixos, alhora que inundar-los de compassió i pena per l'home bo, sortit de baix, que tant havien fet patir els de dalt.

També callava la petita comitiva que l'acompanyà fins aquí, a una tomba provisional. Diuen que també callà el rossinyol de Vallvidrera que cantà tota la nit de la mort del poeta i que el gori-gori final del funcionari d'exèquies féu el silenci encara més dens. Així ho descrivia un testimoni:

El cadàver es diposità provisionalment en una tomba cobricelada per una gran mata de ginesta florida, que s'esqueia al costat mateix de la que se li destinava: una massissa esberla de pedra de Montjuïc despresa de la muntanya, que, en caure, va restar clavada per sa base piramidal de cara al mar; en son centre s'hi practicà l'obertura per a albergar les mortals despulles del gran poeta de Catalunya, i allí van a rendir homenatge a sa memòria els barcelonins en distintes ocasions i els catalans de tot arreu quan van a Barcelona. (Valeri Serra i Boldú, p. 202).

Un dels acompanyants era el poeta Joan Maragall. També sentí com la llosa del silenci de la multitud no podia tanmateix ofegar-li el plor i li inspirava el millor epitafi que mai hagi tingut un poeta:

Aquí jau el Poeta. Tot un poble
vingué a enterrar-lo i se'n tornà plorant:
l'esplendor de la parla catalana
damunt la tomba va restar immortal.

L'epitafi tingué continuïtat quan, al cap d'un any, el 5 de juliol de 1903, la tomba definitiva va estar acabada i van traslladar-hi les despulles del poeta, aquí, dins d'aquesta roca de granit. Llavors Maragall, altre cop present enmig de la multitud, escrivia:

Fou com una aparició meravellosa: el cos del Poeta sobreeixint en flors
de la caixa mig corcada en aquella hora dolça, en aquella altura, enmig de
l'apretada multitud.

I se n'acomiadava amb versos de connivència, de tu a tu, d'entesa secreta de poeta a poeta:

Dorm, poeta, dorm, que els aucells ja canten:
tu, que aimaves tant i tant
els bells cants seràs feliç
i faràs aquell somrís...

Per la gràcia del somrís
has entrat al paradís.

2.

El monument a Verdaguer que l'Ajuntament de Barcelona acordà de dedicar-li, Maragall el volia situar al cim d'una muntanya, perquè així seria el monument de Catalunya i de totes les terres catalanes. Si en l'epitafi Maragall contradeia la mort del Poeta, oposant-hi la immortalitat de la llengua catalana, *l'esplendor de la parla catalana / damunt la tomba va restar immortal*, en els seus articles proposava alçar no pas «un monument, sinó el monument a Verdaguer, el monument nacional de Catalunya al seu poeta», i demanava a la comissió oficial:

Portem el monument lluny de Barcelona, posem-lo a Montserrat, a Montseny, a Sant Llorenç del Munt, a la Plana de Vic, al Pirineu, però posem-lo a Catalunya; mai a la via Diagonal, ni al passeig de Gràcia. [...] A la Diagonal, o al passeig, o allà on vulgueu de Barcelona, podem consolar-nos fent-hi un monument que recordi als barcelonins lo que per als barcelonins fou mossèn Cinto...I lo que els barcelonins fórem per ell. Però lo que fou per a tots els

catalans vol cel, mar, muntanyes, la terra...la nostra terra sagrada, Catalunya, que el demana, i ell que la vol...!

Si tots els monuments tenen un destí, la monumental monumentalització de Verdaguer ha seguit el destí del poeta, inseparable del destí de la seva llengua immortal. La proposta del Maragall visionari no fou entesa i el monument de l'Ajuntament de Barcelona a Verdaguer es troba a l'encreuament de l'Avinguda Diagonal amb el Passeig de Sant Joan de Barcelona, que tanmateix és la capital indiscutida de Catalunya i capital en discussió dels països que avui anomenem amb l'eufemisme de l'Eix Mediterrani.

Però el destí volia més: volia que el poeta dels catalans tingués abans monument a Folgueroles, on va néixer, que a Barcelona, on morí. I així el 1908 el monument de Folgueroles ja era inaugurat. Quin encert! Folgueroles-Barcelona, Barcelona-Folgueroles, principi i fi, naixement i mort, alfa i omega de la vida del poeta, nascut d'una família de picapedrers, enterrat aquí a la muntanya de granit de Montjuïc; la Catalunya profunda de l'interior i la Catalunya més profunda del mar; la pagesia proletaritzada de la Revolució Industrial i la burgesia ennoblida del Modernisme. Els picapedrers piquen pedra per al pedró de la plaça de Folgueroles i els escultors esculpeixen la columna sòcol de l'estàtua de Verdaguer al cor de Barcelona entre el mar i la muntanya.

Però el destí volia més: si la primera pedra del monument de Barcelona era posada l'any 1914 pel president de Catalunya, Enric Prat de la Riba, i el bisbe de Vic, Josep Morgades, el monument no era inaugurat fins deu anys més tard, el 14 de maig de 1924. Volia, en plena dictadura militar, que no l'inaugurés cap president de Catalunya ni cap bisbe català. L'inauguraven el borbó Alfons XIII d'Espanya i el general feixista Primo de Rivera, el «seu» dictador i perseguidor de la llengua i la cultura catalanes, que venia a provocar els catalans, proclamant la *«Cataluña española, tan igualmente española como las demás regiones porque así lo quiere ella y lo quiere el resto de España, sin estamento ni estatuto, ni carta especial»*.

A la mateixa hora, però, una colla de catalans pujaven en silenci al cementiri de Montjuïc a portar una corona de flors naturals a la tomba del poeta, enllaçada amb una cinta que deia lacònicament «A Mossèn Jacint Verdaguer: els seus». Els seus eren escriptors de la generació de Verdaguer, com Àngel Guimerà i Narcís Oller, i escriptors joves o no tant joves que es consideraven de Verdaguer, dels «seus», com Joaquim Ruyra,

Pompeu Fabra, Carles Riba, Carles Cardó, Josep M. de Sagarra, Clementina Arderiu, Tomàs Garcés, Jaume Bofill i Mates

3.

El silenci sovint és més eloqüent que els discursos. Aquell «A Mossèn Jacint Verdaguer: els seus», dels escriptors catalans hereus del patrimoni de la Renaixença, va resultar un crit tan potent que ressona encara avui, un segle després, entre nosaltres, que hem pujat aquí a sentir-nos amb ells «els seus». Gegants de l'esperit que amb l'eloqüència de llur silenci convertien en titelles gesticulants els qui gosaven inaugurar el monument a Verdaguer! I gosaven fer-hi discursos en la llengua que el seu successor coronat, el rei del Regne d'Espanya, pretén, encara avui, que no ha sigut mai imposada als catalans.

Mentre ells discorsejaven davant del monument de Verdaguer, els «seus» li portaven un ram de flors a la tomba, en silenci vigilat, sense poder fer discursos, muts, sense llengua. Aquí, la llengua escapçada, la llengua arrencada, denunciava la política anticatalana i militaresca de Primo de Rivera, assaig general de la de Franco, que la perfeccionà i l'estengué durant quaranta anys. Quant de silenci català acumulat per les dictadures militars del Regne d'Espanya durant més de la meitat del segle XX. Més de cinquanta anys de persecució del català, oberta o subtil, militar o civil, però al capdavant persecució.

No calien més paraules a aquells escriptors que simplement confessar-se «seus», d'ell, de Verdaguer, de la mateixa família. No li calien a Àngel Guimerà, a qui fou robat el premi Nobel perquè la seva llengua no era de cap Estat ni cap Estat no la volia pròpia; ni a Narcís Oller, el narrador de *La febre d'or*, reconegut a Europa; a Joaquim Ruyra, el prosista descobridor dels paisatges de la marina catalana, coneguda com la Costa Brava; a Pompeu Fabra, el geni ordenador de la llengua catalana en un Diccionari i una Gramàtica de valor normatiu; a Carles Riba, l'humanista genial que patiria doble exili, primer l'exterior, refugiat a França, després l'interior, expulsat de la Universitat i censurat de publicar en català; a Carles Cardó, pensador de la síntesi impossible, a qui oferien la mitra de bisbe si renunciava a publicar la seva *Història espiritual de les Espanyes*.

Tots davant la tomba de Verdaguer. Muts, emmudits. ¿No els veieu aquí, retent-li homenatge amb aquest silenci eloqüent? No us sentiu dels «seus». Quina empatia genera aquest lloc de memòria! Quants silencis imposats esbotzen i proclamen que Catalunya vol ser lliure i que la seva llengua n'és la garantia.

4.

No callarem, doncs. Amb paraules o amb silencis, parlarem. No se'ns encasta la llengua al paladar, com als jueus exiliats a Babilònia, forçats pels seus opressors a cantar les glòries de Jerusalem en llengua forastera. Encara podem clamar amb el *Manifest de la Font del Desmai* de 1867, de Verdaguer i dels seus «entusiastes companys aimadors de la Llengua i les Glòries Catalanes», que *la nació catalana té les arrels tan fondes com elles en la terra, que viu amb la seva vida, i que, com elles, si ha de morir un dia, no morirà sinó amb lo món*. Avui, ara, en aquesta mateixa hora nous entusiastes de la Llengua i les Glòries Catalanes es troben a la Font del Desmai, no pas per callar, sinó per a proclamar que la nació catalana continua viva com les arrels en la terra i retre homenatge al poeta de *Caritat*, que davallà al fons de la pobresa i es revoltà.

Encara tenim veu per proclamar amb el *Manifest dels Marges de 1979* que, si “*Una Nació sense Estat és un poble sense Llengua*”, *som una Nació que vol el seu Estat propi, perquè no vol ser un poble sense llengua*.

Encara tenim veu per fer sentir el *Manifest de Girona sobre els Drets Lingüístics*, de 2012, del PEN Internacional i el PEN Català, que proclama que: *1 La diversitat lingüística és un patrimoni de la Humanitat. 10 El dret a l'ús i protecció de la pròpia llengua ha de ser reconegut per les Nacions Unides com un dels drets humans fonamentals*.

I si ens fan callar, encara tenim la veu de les *Campanades del Dia de la Memòria*, que avui a les 7 del vespre repicaran el goig i el compromís de sentir-nos fidels «a tots aquells que ens han deixat una paraula viva i una obra clara» com Jacint Verdaguer.

Encara tenim coratge per proclamar amb la *Declaració sobre la Llengua* de la revista de poesia *Reduccions* que acaba d'arribar al núm. 100 que:

Un poder que durant segles s'ha proposat d'exterminar una llengua i que imposa sistemàticament el bilingüisme per continuar marginant-la és un poder il·legal, il·legítim, fraudulent.

Imposar el bilingüisme, sota l'aparença de justícia i d'igualtat, després de segles de marginació i de persecució d'una llengua al seu territori propi és el mètode de marginar definitivament aquesta llengua.

Fins ara la llengua catalana ha estat confinada a una cooficialitat restringida. Hem passat de l'etapa de prohibició absoluta a l'etapa de tolerància de la llengua. En cap cas i de cap manera no hi ha hagut la voluntat estatal de

restituir la llengua pròpia a tots els àmbits, sense restriccions, sense obstacles. I així, la llengua pròpia del nostre país, a la pràctica, continua essent bandejada dels àmbits que li pertanyen per dret i per deure.

No hi ha llengües individuals. Només hi ha llengües dels pobles, de les col·lectivitats. La llengua és una substància principal, essencial, en la vida de cada poble.

No callarem, doncs, ni que sigui amb la llengua escapçada. El setge de Barcelona/Catalunya, començat el 1714, continua el 2012 al cap de 300 anys. No es pot descriure d'altra manera que com un setge la pressió espanyolitzadora sobre Catalunya. Com podríem callar davant de Verdaguer? Ell que, plantant cara al poder, es va fer sentir per tot Catalunya, Espanya i Europa. Ell que elevà el català als cims de l'esplendor de llengua nacional.

i 5

La llengua catalana acaba de rebre dos cops nous per part de l'Estat espanyol. L'un al sistema educatiu d'immersió lingüística a l'Escola i l'altre al reglament d'ús del català, llengua preferent, a l'Ajuntament de Barcelona. Saben on colpejar. Cops d'un Govern del Regne d'Espanya que, disfressat d'institucions democràtiques, com són les seves altes instàncies del poder judicial, continua les polítiques de repressió substitutòria del català pel castellà, heretades de les guerres d'ocupació. Al cor de la Unió Europea, assistim a una nova ocupació de Catalunya. Si el mal govern de l'Estat espanyol desmantella el benestar econòmic dels catalans, la seva política assimilista reforça els seus instruments per continuar el genocidi cultural i lingüístic.

*Dolça Catalunya,
pàtria del meu cor,
quan de tu s'allunya,
d'enyorança es mor.*

Ens allunyen de Catalunya. Catalunya ens és allunyada. Tota l'operació de la crisi que ens fa pobres ens descatalanitza. L'empobriment dels catalans conflueix a empobrir el cor de Catalunya, que és la seva llengua. Si la Revolució Industrial va produir la Renaixença del segle de Verdaguer, cal evitar que la Involució Empresarial del segle XXI condueixi la nació catalana a l'Enyorament final.

Ens cal cridar, per fer-nos sentir. Però també ens cal parlar i convèncer. Convèncer és més que cridar. Hem de cridar davant de la tomba

de Verdaguer que som dels seus, però hem de parlar perquè cal que siguem oïts. Hem de dir, a la manera de l'escriptor alemany Günter Grass

El que cal que sigui oït:

«Cal que sigui dit», escrius en llengua de Goethe.
 «Cal que sigui oït», escric en llengua de Verdaguer.
 «No callaré més», dius des de l'Europa rica i hegemònica.
 «No hem callat mai», dic jo des de l'Europa pobra i oprimida.

Per què guardes un silenci tan llarg, et preguntes,
 sobre els arsenals atòmics d'Israel i l'Iran
 que amenacen de convertir els supervivents
 en simples notes a peu de pàgina.

Per què, et preguntes, la teva Alemanya
 cedeix a causa de suposades culpes ancestrals
 a regalar en compensació submarins atòmics a Israel
 que amenacen la pau del món.

Per què duren tant, em pregunto jo,
 els silencis de les nacions d'Europa
 que amenacen de convertir per sempre,
 en definitiva nota a peu de pàgina, la meva nació.

No, no cal que sigui dit, ans cal que sigui oït
 el que fa segles és dit incessantment, *Indesinenter*,
 amb els poetes: «no volem llepar més
 l'aspra mà que ens ha fermat des de tant temps al fang».

El que cal és que sigui oït
 que l'aigua, la terra, l'aire, el foc
 són nostres a la fi,
 quan ens arisquem
 d'un cop a ser qui som.

Et preguntes per què fins ara t'has prohibit de dir
 el nom d'aquell país al qual estàs vinculat per força.
 Jo em pregunto per què no sóc escoltat
 ara que dic amb totes les lletres, Espanya,
 el nom del país al qual no vull continuar vinculat,
 si no és d'Estat a Estat, de tu a tu.

Et preguntes perquè no han prescrit
 els antics pecats del nacionalisme del teu país,
 sinó que els pagueu amb submarins atòmics a Israel.
 Jo em pregunto perquè el nacionalisme espanyol

és escoltat a Europa
i no és oïda la queixa de les seves víctimes expoliades.

Cal que sigui oït que Catalunya pateix l'opressió
d'un Estat que no és el seu,
perquè no renuncia als pretesos drets de conquesta:
assimilar la nació catalana,
una nació mil·lenària d'Europa,
que Europa no vol reconèixer
per hipocresia d'Estat.

Jo també ho dic aquí: cal que sigui escoltat
el clam del meu país abans que sigui tard
i la nació catalana perdi més llençols d'identitat
en la bugada de la crisi que l'empobreix,
quan la vostra Europa, hegemònica i rica,
rescata un Regne d'Espanya
del qual és presoner el meu país.

Dius que ja no callaràs més. Aquí, tampoc.
Però cal que siguem oïts.
Per vosaltres, que patiu d'incomprensió.
No ens feu més xantatge amb acusacions de nacionalisme.
El nostre nacionalisme no és sinó de supervivència,
mentre el nacionalisme de què us sentiu acusats
l'ha patit en carn pròpia la nació catalana
en diverses guerres i en diverses paus.
Com l'actual.

Cal que sigui oïda, escoltada, la raó catalana,
ara que en nom de la solidaritat
l'Estat que rescateu empobreix més els catalans
i els empeny al budell cec de l'Europa pobra i subalterna,
quan està demostrat en tesis d'economistes
que als catalans els toca la vostra Europa,
perquè també poden ser lliures, cultes, desvetllats i feliços.

Cal que sigui oït el que és dit
amb humilitat i convicció aquí,
al peu de la tomba de Jacint Verdaguer,
el nostre poeta nacional,
per qui sonen les campanes dels campanars
i ressonen els versos de les seves poesies
i les frases de les seves prosas,
avui, 10 de juny de 2012, a cent deu anys de la seva mort.